

Sociální zabezpečení

9. Sociální pomoc – charakteristika systému; Sociální služby I. Subsystém sociální pomoci

FSS MU – Katedra sociální politiky a sociální práce

Cíle sociální pomoci

❖ **pomoc osobám, které se ocitli v sociálně neuspokojivé situaci, zabránit propadu občana do sociální propasti, ochrana před sociálním vyloučením**

❖ **sociální vyloučení**

□ vyčlenění osoby či skupiny mimo běžný život většinové společnosti ► omezené možnosti zapojit se do sociálních, ekonomických, kulturních i politických aktivit společnosti (vyloučení z trhu práce, nemožnost naplňovat občanská práva, omezený přístup k tržním i veřejným statkům)

□ složitý multidimenzionální mechanismus, jenž současně zahrnuje celou řadu oblastí života a jehož důsledky jednoznačně přesahují individuální rovinu; problémy spojené se sociálním vyloučením se netýkají pouze sociálně vyloučených ► zřejmé jsou negativní dopady na kvalitu života v celých lokalitách a zprostředkovaně se projevují také na celospolečenské úrovni, a to v oblasti sociální i ekonomické

□ obecně lze sociální vyloučení chápat jako mechanismus, který znesnadňuje určitým skupinám populace přístup k odpovídajícím materiálním i duchovním zdrojům a vytlačuje je tak na okraj dané společnosti ► jedná se o přístup k systémům (1) produkce, pracovního trhu a redistribuce statků a služeb – včetně služeb veřejných, jako jsou vzdělávání, či zdravotní péče; (2) rodinného života; (3) politického života; (4) komunitního života; (5) kultury (Mareš, Horáková, Rákoczyová, 2008).

□ vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace ► sociálně vyloučeným je znemožněn, či ztížen přístup ke zdrojům, statkům a příležitostem různého charakteru, kterými běžně disponuje většinová společnost ► nepříznivá situace je charakteristická oslabením nebo ztrátou schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby nebo z jiných závažných důvodů (zákon č. 108/2006)

□nerovný přístup k pěti základním zdrojům společnosti ► zaměstnání, zdravotní péče, vzdělání, bydlení a sociální ochrana ► sociálně vyloučení jsou odříznuti od institucí a služeb, sociálních sítí a vzdělávacích příležitostí

□projevem sociálního vyloučení je tedy dlouhodobá nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, život v prostorově vyloučených lokalitách, nízká kvalifikace, špatný zdravotní stav, rozpad rodin či ztráta sebeúcty

□jako adaptace na podmínky sociálního vyloučení se často vytváří specifické hodnoty a normy, mezi něž patří například důraz na přítomnost, neschopnost plánovat do budoucna, pocity beznaděje a bezmocnosti či přesvědčení, že člověk nemůže ovlivnit vlastní sociální situaci

□proces sociálního vyloučení je primárně důsledkem chudoby a nízkých příjmů, přispívají k němu však také další faktory, jako je diskriminace, nízké vzdělání či špatné životní podmínky

□**tři možné pohledy na sociální vyloučení**

▪redistribuční ► zdůrazňuje sociální vlivy, které tuto situaci způsobují (mezi ně řadí například existující nerovnost ve společnosti) a zaměřuje se na osoby žijící v chudobě

▪etický ► zdůrazňuje kriminální chování a morální úpadek celých sociálních skupin či obyvatel městských čtvrtí, které se ocitly v sociálním vyloučení.

▪integrační ► sociální vyloučení je zde chápáno jako totožné s vyloučením z trhu práce

□**sociální vyloučení a etnicita**

▪specifickou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita, zejména etnicita přisouzená

▪podstatná část obyvatel Česka se nesprávně domnívá, že v případě sociálního vyloučení se jedná primárně o problém etnický, nikoliv sociální ► zjednodušeně řečeno, že důvodem chudoby a sociálního vyloučení části romské populace není její sociální situace, ale etnický původ ► v současné době je ale zřejmé, že ne všichni Romové v České republice žijí v prostředí sociálního vyloučení a ne každý, kdo se v podmínkách sociálního vyloučení nalézá, je Rom

dimenze sociálního vyloučení

☐ ekonomická dimenze

- postavení na trhu práce má vliv nejen na finanční příjem, ale také podmiňuje možnost participace na dalších společenských aktivitách
- vyloučení z pracovního trhu a marginalizace znevýhodněných jedinců či skupin na tomto trhu ► nezaměstnanost a odsouvání do podhodnocených či nestabilních pracovních pozic ► dlouhodobá nezaměstnanost vyvolána např. nedostatkem pracovních příležitostí, nedostatečným vzděláním či praxí, nízkou motivací nebo diskriminací, ať už na základě pohlaví, věku, zdravotního stavu, nebo etnicity
- zdrojem vyloučení může být i neadekvátní pracovní příjem

☐ kulturní a sociální dimenze

- nesdílení kulturního a sociálního kapitálu majoritní společnosti, vyloučení ze sociálních sítí, které umožňují jedinci zlepšovat jeho sociální status
- kulturní kapitál definujeme jako soubor získaných předpokladů jedince nebo skupiny k dosažení určitého statusu; jeho hlavním indikátorem je úroveň dosaženého vzdělání
- míra vzdělání přitom zásadně ovlivňuje výši příležitostí k získání zaměstnání či schopnost jedince orientovat se ve společnosti a jejím právním systému
- sociálním kapitálem rozumíme souhrn aktuálních i potenciálních zdrojů, jež může jednotlivec využívat díky svým známostem s ostatními lidmi
- odkazuje k bohatství styků a známostí (silné vazby=rodina, přátelé x slabé vazby=okolí)

□ **politická dimenze**

- upření občanských, politických, ale v extrémním případě i základních lidských práv určitým jedincům či skupinám.
- nerealizováním práv vyloučenými osobami vinou jejich nevědomosti, apatie nebo přání vyhnout se jakémukoli styku s představiteli státního aparátu
- neúčast ve volbách a na politických aktivitách v organizacích, odborech, hnutích, školních či městských radách a jiných orgánech s rozhodovací pravomocí omezuje možnosti podílet se na rozhodování o věcech veřejných i soukromých ► volení zástupci mohou jejich potíže ignorovat, potažmo jejich situaci zhoršovat

□ **symbolická dimenze**

- tzv. exkluze subjektivní ► spočívá ve stigmatizaci a marginalizaci některých sociálních skupin většinovou společností, avšak nikoli v rovině skutečného a aktivního vylučování, nýbrž vylučování verbálního, tj. skrze manifestaci odmítání a odporu
- k vyloučení v jeho symbolické rovině může docházet u těch skupin, jejichž jinakost je spatřována majoritou jako „nenormální“, deviantní, což často vede k vyloučení jejich členů na základě negativních stereotypů a předsudků
- mezi těmito skupinami a majoritní společností vzniká napětí a vytyčuje se symbolická hranice ► např. pro jejich etnicitu, národnost, sociální status apod.

□ **prostorová dimenze**

- geograficky vymezitelná oblast, kde dochází ke koncentraci osob ohrožených sociálním vyloučením ► prostorové vyloučení znamená pro jedince bariéru rozvoje životních šancí – sociálně vyloučená lokalita (SVL)

- nedobrovolně segregované skupiny zpravidla žijí v nejhorších, stigmatizovaných částech města, v nevyhovujících, nuzných obydlích s nedostatečnou úrovní sanitárního vybavení a přístupem k běžným službám
- sociálně vyloučené lokality se liší zejména velikostí a poměrem velikosti vůči obci či městu, ve které se nacházejí, mírou prostorového vyloučení, stavem domů a bytů, formou jejich vlastnictví atd.
- sociální vyloučení se promítá do městského (obecního prostoru) ► koncentrace sociálně vyloučených domácností na jednom místě v levnějším, s nižším standardem, neatraktivním bydlení ► sociálně vyloučená lokalita (SVL), ghetto ► prostorová segregace

v širším pojetí jde v systému sociální pomoci o eliminaci chudoby a všech atributů sociálního vyloučení, tedy:

- navrátit sociální suverenitu – problémy mají přechodný charakter a je nutno je vyřešit a vrátit jedince do normálu
- překonat přechodné stádium sociálních a ekonomických obtíží – dlouhodobější řešení sociálně-ekonomicky nepříznivých podmínek s cílem zabránit propadu do sociální závislosti
- řešit trvalé svízelné postavení – pomoc občanům, kteří jsou trvale odkázáni na lidskou solidaritu a dobročinnost

sociální pomoc je třetím pilířem sociálního zabezpečení

- z hlediska sociální politiky ji lze chápat jako poslední z opatření sociální ochrany, kterými Česká republika bojuje proti sociálnímu vyloučení
- její aktivity nastupují až v případě selhání zabezpečení ze sociálního pojištění a státní sociální podpory; liší se od nich:
 - ❖ a) způsobem řešení sociálních událostí – sociální události jsou často řešeny formou sociálních služeb; dávky jsou zde poskytovány za účelem řešení hmotné či sociální nouze (např. příspěvek na živobytí) nebo účelově (např. příspěvek na zvláštní pomůcky)
 - ❖ b) charakterem subjektů poskytujících sociální pomoc – služby zajišťují většinou nestátní organizace ve spolupráci s obcemi, které jejich činnost koordinují
 - ❖ c) způsobem financování – zdroje financování bývají nejčastěji čerpány formou transferu ze státních rozpočtů

řešené situace:

- jsou ohrožena práva občana
- se občan nachází v hmotné nouzi, případně na hranici, či pod hranicí chudoby
- se občan nachází v sociální nouzi a není schopen zabezpečit své potřeby vlastními silami

4 subsystemy systému SP:

- sociální služby
- pomoc v hmotné nouzi
- dávky pro osoby se zdravotním postižením
- sociálně – právní ochrana dětí

právní úprava:

mezinárodní právní prameny:

- Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, který přijalo Valné shromáždění OSN v roce 1966
- Evropská sociální charta 14/2000.

vnitrostátní prameny:

- Listina základních práv a svobod
- zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a další právní předpisy,
- zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- zákon č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů
- zákon č. 359/1999, o sociálně-právní ochraně dětí
- zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení

Objekty sociální pomoci

□ bezdomovci a osoby žijící v nevyhovujícím nebo nejistém ubytování ► osoby přežívající venku, osoby v noclehárně, osoby v ubytovnách pro bezdomovce, osoby v pobytových zařízeních pro ženy, osoby v ubytovnách pro imigranty, osoby před opuštěním instituce, uživatelé dlouhodobější podpory, osoby žijící v nejistém bydlení, osoby ohrožené vystěhováním, osoby ohrožené domácím násilím, osoby žijící v provizorních a neobvyklých stavbách, osoby žijící v nevhodném bydlení, osoby žijící v přelidněném bytě

□ imigranti a azylanti ► skupina přistěhovalců v ČR, která zahrnuje nelegální imigranty, žadatele o azyl, uznané azylanty, cizince s uděleným vízem k pobytu nad 90 dnů, dlouhodobým nebo trvalým pobytem v ČR

□ národnostní menšiny ► společenství občanů ČR žijících na území současné ČR, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu

□ oběti trestné činnosti ► osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil

□ ohrožené osoby do 18 let věku ► se speciálními vzdělávacími potřebami, ohrožené umístěním do institucionální výchovy, vyrůstající v rodinách ohrožených chudobou nebo nefunkčních rodinách, v náhradní rodinné péči apod.

□ osoby ohrožené vícenásobnými riziky ► osoby se speciálními vzdělávacími potřebami, ohrožené umístěním do institucionální výchovy, vyrůstající v rodinách ohrožených chudobou nebo nefunkčních rodinách, v náhradní rodinné péči apod.

□ osoby dlouhodobě či opakovaně nezaměstnané ► uchazeči o zaměstnání evidovaní na ÚP ČR déle než 1 rok a uchazeči o zaměstnání, jejichž doba evidence na ÚP ČR dosáhla v posledních 2 letech souhrnné délky 12 měsíců

□ osoby ohrožené domácím násilím a závislostmi ► osoby, které jsou ohroženy blízkými osobami žijícími ve společné domácnosti (psychické, fyzické či sexuální násilí, týrané děti a dále osoby, které jsou ve stavu závislosti, kdy se bez dané látky, aktivity nebo osoby nedokáží obejít (např. závislost na návykové látce, na hazardních hrách, na práci apod.)

□ pracovníci s nejistými a nevýhodnými pracovními smlouvami ► především ti starší a ti mimo ochranu mechanismů regulujících pracovní trh

□ osoby s kumulací hendikepů na trhu práce ► osoby, které splňují alespoň dvě z níže uvedených charakteristik:

- osoby vedené Úřadem práce ČR v evidenci uchazečů o zaměstnání nepřetržitě déle než 5 měsíců
- osoby mladší 25 let a osoby ve věku 50 a více let
- osoby s nízkou úrovní kvalifikace (stupeň ISCED 0 – 2)
- osoby se zdravotním postižením
- osoby pečující o dítě mladší 15 let či o osobu blízkou

□ osoby z národnostních menšin a osoby z jiného sociokulturního prostředí

□ osoby opouštějící institucionální zařízení ► osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy

□ osoby v nebo po výkonu trestu ► ve výkonu trestu odnětí svobody, opouštějící výkon trestu, ti, kterým byl uložen alternativní trest nebo ochranné opatření, příp. výchovné, ochranné nebo trestní opatření u mladistvých

- osoby se zdravotním postižením ► s tělesným, mentálním, duševním, smyslovým nebo kombinovaným postižením, jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby
- osoby s kombinovanými diagnózami ► s více druhy postižení (tělesným, mentálním, duševním, smyslovým), jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby
- osoby ohrožené specifickými zdravotními riziky ► ohrožené nezdravým životním stylem, závislostmi, žijící v oblastech s vyšším výskytem specifických zdravotních rizik, ve vyloučených lokalitách a v regionech ohrožených chudobou
- lidé s nízkými příjmy ► chudí, negramotní, nekvalifikovaní a lidé s nízkým stupněm dosaženého vzdělání
- osoby ohrožené předlužeností ► osoby, které mají výdaje vyšší než příjmy a nejsou schopny plnit své finanční závazky (např. nemají uhrazenou jednu splátku úvěru)
- rodiny jen s jedním rodičem ► např. matky samoživitelky
- mladí lidé bez pracovních zkušeností a kvalitního zázemí ► např. absolventi z neúplných rodin, popř. bez ukončeného vzdělání
- osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách ► osoby žijící v územích, které byly identifikovány jako sociálně vyloučené lokality.

Subjekty sociální pomoci

❖ subjekty poskytující dávky a služby:

- MPSV
- kraje
- krajské úřady
- obce
- obecní úřady obcí s rozšířenou působností
- pověřené obecní úřady
- okresní správy sociálního zabezpečení (pokud jde o posuzování zdravotního stavu)

❖ **subjekty soukromého práva**

- neziskové organizace zabývající se sociálními službami
- zařízení zprostředkovávající sociální služby
- fyzické osoby
- právnické osoby (např. zaměstnavatelé)

Nástroje sociální pomoci

1. Sociální služby

- ❖ upraveny zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách
- ❖ nepeněžitá forma sociální pomoci
- ❖ poskytovateli mohou být vedle státu také občané a soukromé neziskové organizace
- ❖ pomoc osobám v nepříznivé sociální situaci způsobené oslabením schopností z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, krizové sociální situace, způsobu života vedoucímu ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňujícího prostředí ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby

2. Systém dávek sociální pomoci:

- ❖ příspěvek na péči ve službách sociální péče – osoba, která z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu potřebuje pomoc jiné fyzické osoby (dle stupňů závislosti I. až IV.); mohou to být senioři i děti (péče je nutná z důvodu bezmocnosti či zdravotního postižení)
- ❖ dávky v hmotné nouzi – příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení, mimořádná okamžitá pomoc
- ❖ dávky pro osoby se zdravotním postižením – příspěvek na mobilitu, příspěvek na zvláštní pomůcku

3. Sociálně právní ochrana dětí:

- ❖ poskytuje se nezletilým dětem
- ❖ ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu
- ❖ ochrana oprávněných zájmů dítěte včetně jeho jmění
- ❖ působení k obnovení narušených funkcí rodiny
- ❖ zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychovááno ve vlastní rodině
- ❖ aktivní vyhledávací činnost v rámci prevence sociálně-patologických jevů – předcházení rizikového vývoje dětí a mládeže
- ❖ využití dávek pěstounské péče

Adresnost sociální pomoci

dochází k posuzování potřebnosti a oprávněnosti nároku z hlediska:

- ❖ sociální událost – např. mimořádná okamžitá pomoc při povodni
- ❖ účelová vázanost – např. u doplatku na bydlení na nájem, energie, fond oprav, dávky pro zdravotně handicapované
- ❖ testování funkčního potenciálu – stupně závislosti na pomoci (zdravotní stav)
- ❖ testování příjmů – řada systémů odhlíží od určité výše příjmů ze zaměstnání, aby byli lidé více motivováni pracovat (v ČR pouze do určité míry)
- ❖ testování prostředků (majetku) – nadstandardní vybavení domácnosti, automobil, spoření – mohou být nucení nejprve je prodat
- ❖ situace rodiny (komu je dávka určena) a které kategorie se společně posuzují (jednotlivec x rodina x domácnost); je-li pro přiznání dávky posuzován společný příjem nebo i společný majetek rodiny
- ❖ testování ochoty pracovat – (je-li to možné; netestuje se např. u seniorů a dětí); ti, kdo jsou vnímáni jako problematičtí, mají sníženou dávku
- ❖ kontrola zacházení s příjmem - snaha vyplácet pomoc v hmotné nouzi více pro jejich deklarovaný účel; věcné a poukázkové formy podpory
- ❖ kontrola dalšího chování - kdo neplatí alimenty, neposílá děti do školy, dluží, problémy v předchozím zaměstnání

Sociální služby

sociální služba je činnost nebo soubor činností, jimiž se zajišťuje nepeněžitá pomoc a podpora osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.

pomoc v nepříznivé sociální situaci: oslabení nebo ztráta schopnosti z důvodu věku, nepříznivého zdravotního stavu, pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí, ohrožení práv a zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby

sociální začleňování: je proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný

sociální služba je soustava vybraných **základních činností:** např. pomoc při zvládnutí běžných úkonů péče o vlastní osobu; pomoc při osobní hygieně, zajištění chodu domácnosti; zajištění stravování, ubytování, ošetřování, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti; poradenství; zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, pomoc při prosazování práv a zájmů a další; tyto základní činnosti jsou definovány v zákoně

fakultativní činnosti - činnosti sociální služby související s péčí a podporou člověka, které rovněž vedou k jejímu sociálnímu začleňování, jejichž poskytování je odůvodněno zjištěnou potřebou osoby; souvisí s poskytováním registrovaných služeb (dle vyhlášky 505/2006) – rozsah úkonů poskytovaných nad rámec základních činností a placených bez maximální výše úhrad

cílem služeb bývá mimo jiné

- ❖ podporovat rozvoj nebo alespoň zachování stávající soběstačnosti uživatele, jeho návrat do vlastního domácího prostředí, obnovení nebo zachování původního životního stylu
- ❖ rozvíjet schopnosti uživatelů služeb a umožnit jim, pokud toho mohou být schopni, vést samostatný život
- ❖ snížit sociální a zdravotní rizika související se způsobem života uživatele

sociální služby jsou poskytovány:

- ❖ jednotlivcům, rodinám i skupinám obyvatel; mezi nejpočetnější skupiny příjemců sociálních služeb patří zejména senioři, lidé se zdravotním postižením, rodiny s dětmi, ale také lidé, kterým hrozí sociální vyloučení nebo jsou již vyloučeni
- ❖ osobě, která je na území České republiky hlášena k trvalému pobytu (státní občan ČR a cizinec),
- ❖ osobě, které byl udělen azyl,
- ❖ občanovi a rodinnému příslušníkovi občana členského státu Evropské unie,
- ❖ cizinci, který je držitelem povolení k dlouhodobému pobytu po dobu delší než 3 měsíce.
- ❖ osobám legálně pobývajícím na území ČR - vybrané typy sociálních služeb (azylové domy, kontaktní centra, noclehárny, terénní programy)

forma sociálních služeb

- ❖ **pobytové služby** - služby spojené s ubytováním v zařízeních sociálních služeb
- ❖ **ambulantní služby** - služby, za kterými osoba dochází nebo je doprovázena do zařízení sociálních služeb; součástí služby není ubytování
- ❖ **terénní služby** - služby, které jsou osobě poskytovány v jejím přirozeném sociálním prostředí

Dělení sociálních služeb

1. služby sociální péče – služby napomáhají osobám zajistit jejich fyzickou a psychickou soběstačnost, s cílem podpořit život v jejich přirozeném sociálním prostředí a umožnit jim v nejvyšší možné míře zapojení do běžného života společnosti, a v případech, kdy toto vylučuje jejich stav, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení (*příklad: pečovatelská služba, osobní asistence, průvodcovské a předčitatelské služby, tísňová péče, odlehčovací služby, centra denních služeb, domovy pro seniory, domovy pro osoby se zdravotním postižením, domovy se zvláštním režimem, podpora samostatného bydlení, denní stacionáře, týdenní stacionáře ad.*)

2. služby sociální prevence - napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou jím ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky, způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňujícím prostředím a ohrožením práv a zájmů trestnou činností jiné osoby; cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů (*příklad: raná péče, azylové domy, domy na půli cesty, telefonická krizová pomoc, tlumočnické služby, nízkoprahová centra, krizová pomoc, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, noclehárny, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně terapeutické dílny, terapeutické komunity, terénní programy ad.*)

3. sociální poradenství - poskytuje osobám potřebné informace přispívající k řešení jejich nepříznivé sociální situace; poskytovatelé sociálních služeb jsou vždy povinni tuto službu zajistit (*příklad: základní a odborné poradenství – občanské poradny, manželské poradny, poradny pro osoby se zdravotním postižením, poradny pro oběti trestných činů apod.)*

Financování sociálních služeb

1. dotace ze státního rozpočtu, rozdělované prostřednictvím krajů, a z rozpočtů krajů a obcí se přidělují pouze poskytovatelům sociálních služeb, kteří jsou registrováni u Krajského úřadu (centrální registr má MPSV); oprávnění k poskytování sociálních služeb musí mít jak nestátní, tak i státní subjekty.

2. účelové dotace jsou financovány také ze státního rozpočtu a poskytují se na podporu služeb s celostátním nebo nadregionálním charakterem, nebo v případě mimořádných událostí – přírodních katastrof apod.

3. uživatelé sociálních služeb jsou třetím zdrojem financování; na základě smlouvy s poskytovatelem hradí sami sociální službu. Přehled úkonů a maximální výše úhrad za služby jsou stanoveny prováděcí vyhláškou č. 505/2006 Sb.

4. platby od zdravotních pojišťoven u služeb, kde to zákon o sociálních službách stanovuje)

5. strukturální fondy EU jsou také významným zdrojem financování sociálních služeb.

❖ **bez úhrady nákladů jsou poskytovány tyto SS:** sociální poradenství, raná péče, telefonická krizová pomoc, tlumočnické služby, krizová pomoc, služby následné péče, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociálně aktivizační služby pro seniory a osoby se zdravotním postižením, terénní programy ad.

❖ ostatní služby mohou být poskytovány **za částečnou nebo plnou úhradu** (zejména pobytová zařízení - domovy pro seniory, týdenní stacionáře ad.

❖ u všech typů zařízení je v zákoně stanovena **maximální výše úhrady**; úhradu nákladů za poskytování sociálních služeb hradí osoba ve výši sjednané ve smlouvě uzavřené s poskytovatelem

❖ po úhradě za ubytování a stravu při poskytování pobytových služeb v týdenních stacionářích **musí osobě zůstat alespoň 25 % jejího příjmu**

❖ při poskytování pobytových služeb - domov pro osoby se zdravotním postižením, domov pro seniory a se zvláštním režimem **musí osobě zůstat alespoň 15 % jejího příjmu**

Poskytovatelé sociálních služeb

poskytovatelé musí mít oprávnění k poskytování sociálních služeb, vydávané na základě registrace v Registru sociálních služeb (MPSV).

❖ registrovat se nemusí zejména:

- osoby blízké poskytující pomoc
- asistent sociální péče (pokud to nevykonává jako podnikání), dobrovolník pečovatelské služby
- zdravotnická zařízení poskytující sociální služby

❖ pro registraci musí zřizovatel doložit řadu zákonem stanovených údajů – např. odbornou způsobilost a bezúhonnost všech osob poskytujících služby, zajištění hygienických podmínek zařízení, vlastnické či nájemní právo k objektům, kde se služba poskytuje, materiální a technické vybavení ad.

Poskytovateli mohou být:

❖ obce a kraje a jimi zřizované právnické osoby - dbají na vytváření vhodných podmínek pro rozvoj sociálních služeb, zejména zjišťováním skutečných potřeb lidí a zdrojů k jejich uspokojení; kromě toho sami zřizují organizace poskytující sociální služby

❖ další právnické osoby, bez ohledu na jejich formu

❖ fyzické osoby a nestátní neziskové organizace; fyzické osoby nabízející široké spektrum služeb, jsou rovněž významnými poskytovateli sociálních služeb

❖ MPSV a jím zřizované organizační složky - je nyní zřizovatelem pěti specializovaných ústavů sociální péče

Zaměstnanci v sociálních službách

Sociální pracovník

- ❖ sociální šetření, sociální agendy (řešení hmotné nouze či sociálně právních problémů v zařízeních sociální péče), sociálně právní poradenství, analytickou, metodickou a koncepční činnost v sociální oblasti, odborné činnosti v zařízeních poskytujících služby sociální prevence, depistážní činnost, poskytování krizové pomoci, sociální poradenství, sociální rehabilitaci.
- ❖ výkon povolání sociálního pracovníka se vztahuje na sociální pracovníky vykonávající činnost v sociálních službách a při pomoci v hmotné nouzi, v sociálně-právní ochraně dětí, ve školách a školských zařízeních, ve zdravotnických zařízeních, ve věznicích a v azylových zařízeních.
- ❖ předpokladem pro výkon povolání sociálního pracovníka je svéprávnost k právním úkonům, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a odborná způsobilost
- ❖ odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka je:
 - ❖ vyšší odborné vzdělání v oborech vzdělání zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, speciální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně právní činnost, charitní a sociální činnost
 - ❖ vysokoškolské vzdělání zaměřené na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologie, právo nebo speciální pedagogiku

Pracovník v sociálních službách

- ❖ přímou obslužnou péči o osoby spočívající v nácviku jednoduchých denních činností, pomoc při osobní hygieně a oblékání, manipulaci s přístroji, pomůckami, prádlem, udržování čistoty a osobní hygieny, podporu soběstačnosti, posilování životní aktivizace, vytváření základních sociálních a společenských kontaktů a uspokojování psychosociálních potřeb;

- ❖ základní výchovnou nepedagogickou činnost spočívající v prohlubování a upevňování základních hygienických a společenských návyků až po jejich fixaci, působení na vytváření a rozvíjení pracovních návyků, manuální zručnosti a pracovní aktivity, provádění volnočasových aktivit zaměřených na rozvíjení osobnosti, zájmů, znalostí a tvořivých schopností formou výtvarné, hudební a pohybové výchovy, zabezpečování zájmové a kulturní činnosti a provádění asistenční služby a osobní asistence;
- ❖ pečovatelskou činnost spočívající ve vykonávání prací spojených s přímým stykem s osobami s fyzickými a psychickými obtížemi, komplexní péči o jejich domácnost, zajišťování sociální pomoci, provádění sociálních depistáží pod vedením sociálního pracovníka, poskytování pomoci při vytváření sociálních a společenských kontaktů a psychické aktivizaci, organizační zabezpečování a komplexní koordinování pečovatelské činnosti v územním celku.
- ❖ předpokladem pro výkon činnosti pracovníka v sociálních službách je odborná způsobilost, bezúhonnost a zdravotní způsobilost
- ❖ odborná způsobilost předpokládá
 - ❖ základní vzdělání nebo střední vzdělání a absolvování akreditovaného specializačního kurzu v minimálním rozsahu 150 hodin (přímá obslužná péče)
 - ❖ střední vzdělání nebo střední odborné vzdělání a absolvování akreditovaného specializačního kurzu v minimálním rozsahu 200 hodin (výchovná nepedagogická činnost)
 - ❖ základní vzdělání, střední vzdělání, střední odborné vzdělání nebo vyšší odborné vzdělání (pečovatelská činnost)

Smlouva o poskytování

- ❖ uzavírá se mezi klientem a poskytovatelem sociálních služeb; u některých služeb musí být v písemné formě (např. osobní asistence, pečovatelská služba, podpora samostatného bydlení), u jiných musí být uzavřena v písemné formě, pokud alespoň jedna smluvní strana při jednání o uzavření smlouvy tuto formu navrhne (např. tlumočnické služby, krizová pomoc, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, sociální rehabilitace).
- ❖ náležitosti: označení smluvních stran, druh sociální služby, rozsah poskytování sociální služby, místo a čas poskytování, výši úhrady, ujednání o dodržování vnitřních pravidel stanovených poskytovatelem pro poskytování sociálních služeb, výpovědní důvody a výpovědní lhůty, doba platnosti smlouvy
- ❖ poskytovatel může odmítnout uzavřít smlouvu o poskytování sociálních služeb pokud:
 - ❖ nemá dostatečnou kapacitu k poskytnutí sociální služby
 - ❖ zdravotní stav osoby, která žádá o poskytnutí pobytové sociální služby, vylučuje poskytnutí takové služby
 - ❖ osobě, která žádá o poskytnutí sociální služby, vypověděl v době kratší než 6 měsíců před touto žádostí smlouvu o poskytnutí téže služby z důvodu porušování povinností vyplývajících ze smlouvy
 - ❖ poskytovatel na základě výše uvedených důvodů musí vydat osobě na její žádost písemné oznámení s uvedením důvodu odmítnutí uzavřené smlouvy

Standardy kvality sociálních služeb

- ❖ soubor kritérií, prostřednictvím kterých se hodnotí kvalita poskytovaných sociálních služeb v oblasti personálního a provozního zabezpečení služeb a v oblasti vztahů
- ❖ jedná se o tyto standardy:
 - ❖ cíle a způsoby poskytování sociálních služeb
 - ❖ ochrana práv osob – vytvářet podmínky umožňující naplňování občanských a lidských práv
 - ❖ jednání se zájemcem o sociální službu – zejména srozumitelné informování o všech povinnostech vyplývajících ze smlouvy, o způsobu poskytování služby, úhradách za službu
 - ❖ smlouva o poskytování sociální služby (viz předchozí kapitola)
 - ❖ individuální plánování sociální služby – plánování poskytování služby podle osobních cílů, potřeb a schopností, vyhodnocování těchto plánů spolu s klientem
 - ❖ dokumentace o poskytování sociální služby – evidence uchazečů (i neúspěšných), záznamy o poskytování služeb, individuální plány, evidence případů omezení pohybu osob ad.
 - ❖ stížnosti na kvalitu sociálních služeb - vnitřní pravidla pro podávání a vyřizování stížností na úroveň služeb
 - ❖ návaznost poskytované sociální služby na další dostupné zdroje – další navazující organizace
 - ❖ personální a organizační zajištění sociální služby – odbornost, bezúhonnost,...
 - ❖ profesní rozvoj zaměstnanců – školení, semináře, supervize

- ❖ místní a časová dostupnost poskytované sociální služby
- ❖ informovanost o sociální službě – informace o druhu místě, cílech, cílové skupině, kapacitě ad.
- ❖ nouzové a havarijní situace
- ❖ zvyšování kvality sociálních služeb
- ❖ Inspekce sociálních služeb kontroluje úroveň kvality sociálních služeb, zejména prostřednictvím kontroly dodržování standardů kvality a povinností poskytovatelů sociálních služeb vždy v místě poskytování sociálních služeb
 - inspekci podléhají de facto všichni poskytovatelé vyjma osob blízkých a dobrovolných pečovatелů
 - inspekci provádí tým osob pověřených krajem nebo MPSV, speciálně pro inspekci sociálních služeb vybraných a vyškolených
 - agenda spadá pod MPSV
- ❖ tři typy inspekci:
 - základní inspekce – poskytovatelé jsou předem informováni o inspekci, postupně jí projdou všichni registrovaní poskytovatelé, kontrolují se zejména standardy kvality
 - inspekce „na udání“ – poskytovatel se o ní dozví až ve chvíli, kdy inspekce přijde
 - opravná inspekce – pokud v základní inspekci jsou zjištěny nedostatky, dochází po jejich odstranění k následné kontrole

Kontrolní úkoly

1. Jaké formy sociální pomoci rozlišujeme? Uvedte příklady-situace pro použití jednotlivých forem sociální pomoci, zdůvodněte jak je v dané situaci vhodná příslušná forma sociální pomoci.

2/ Popište na příkladu konkrétního jedince nějakou sociální situaci a tu analyzujte ve všech dimenzích sociálního vyloučení.

Tematické cvičení:

příběh č. 1

Paní K (56 let) byla již v mladém věku diagnostikována roztroušená skleróza. Nikdy se nevdala, žila s rodiči v malém bytě. Rodiče jsou již v seniorském věku a nemají mnoho sil dceri pomáhat. Proto je potřeba řešit samostatné bydlení, které by naplňovalo potřeby vyplývající z onemocnění paní K. Paní K pobírá plný invalidní důchod. Její zdravotní stav je různý. Spatně se pohybuje a potřebuje pomoci (ne však komplexní péči). Uvědomuje si, že již potřebuje pomoci a nemůže být doma starým rodičům na obtíž.

příběh č. 2

Paní V žije s přítelem ve dvoupokojovém bytě. Mají spolu dvě děti. Paní V vyhledala sociální pracovníci na OSPOD s prosbou o sepsání návrhu úpravy výchovy a výživy svých nezletilých dětí. Uvedla, že otec je násilnický, vulgární, nepracuje a není schopen zabezpečit rodinu. Paní V se přítele bojí a ráda, by ho i s nezletilými dětmi opustila a bydlela samostatně. Nemá však rodinu, ani našetřenou finanční rezervu.

1/ Ke každé ze shora uvedených situací se pokuste identifikovat následující charakteristiky:

- O jakou cílovou skupinu, na kterou je zaměřena pomoc, se jedná?
- Jaké jsou podle vás nejvhodnější možnosti řešení situace?
- Jaké konkrétní služby a případně sociální dávky byste doporučili?